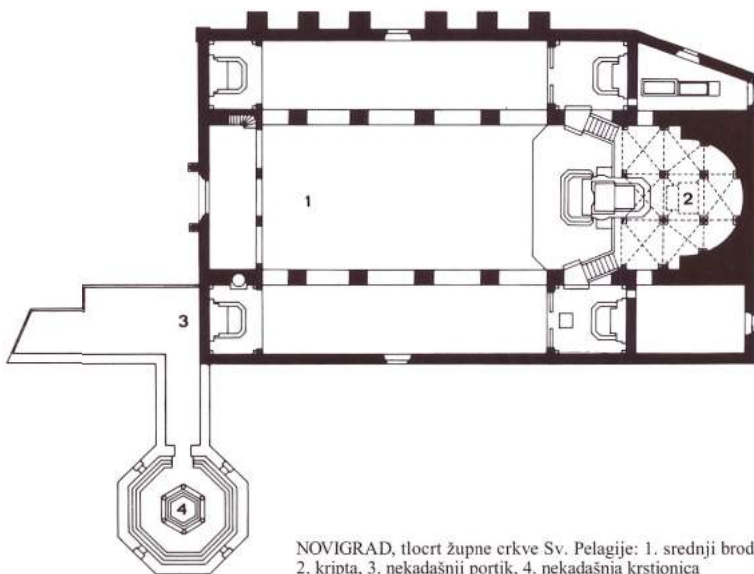

Sv. Lucije i Gospe od Ruzarija izradio je G. Albertini iz Pirana); pala Sv. Lucije sa Sv. Karlom Boromejskim i Sv. Antunom rad je A. Fabrisa (Venecija, 1776).

U lapidariju (prizemlje palače Rigo) nalazi se bogata zbirka ant. i srednjovj. spomenika, među kojima se ističu ulomci kamenoga namještaja katedrale. — Na groblju izvan gradskih zidina nalazi se trobrodna crkva Sv. Agate s tri polukružne apside; datira se u X/XI. st.

NOVIGRAD, tlocrt župne crkve Sv. Pelagije: 1. srednji brod, 2. kripa, 3. nekadašnji portik, 4. nekadašnja krstionica

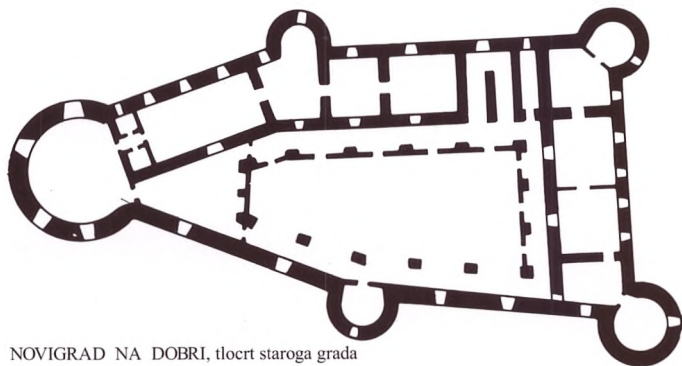
LIT.: G. Caprin, *L'Isola nobilissima*, I, Trieste, 1905, str. 54–60, 140–142. — Š. Mlakar, Novi antički nalazi iz Istre, *Jadranski zbornik*, 1957, 2. — J. Stojić, Kiparska radionica općinske palače u Puli, *Peristil*, 1965–66, 8–9, str. 32–39. — L. Parentin, *Cittanova d'Istria*, Trieste 1974. — A. Šonje, *Crkva Sv. Agate u Novigradu*, *Jadranski zbornik*, 1979–81, 11. — Horvat–Matejčić–Prijatelj, *Barok*, Iv. Mat.

NOVIGRAD, gradić u uvali na J obali Novigradskoga mora. Na brdu iznad naselja su ruševine srednjovj. utvrđenoga grada Gusića-Kurjakovića. Djelomično su očuvane i gradske zidine, koje su se protezale do mora. Gradsku strukturu naselja obilježava gusta mreža uskih uličica i prolaza te nizovi pučkih kamenih kuća. Ranosrednjovj. crkva Sv. Kate s ostacima samostana ima očuvane ulomke pluteja s pleternim ukrasima.

LIT.: J. Colnago, *Sredovječne kule i gradine oko Novigrada i Karina*, SHP, 1928, 2. N. B. B.

NOVIGRAD NA DOBRI, selo Z od Karlovca. Utvrđeni grad, na istaknutom položaju, tlocrtno je zasnovan u obliku nepravilna trokuta, s kulama kružne osnove. Posjedovali su ga Frankopani, Herbersteini, malteški red, Patačići (1746–1809) i dr. Stradao od Turaka 1543. i u II. svj. ratu. — Jednobraodna gotička barokizirana (1781) crkva Sv. Marije ima uz poligonalno svetište sakristiju s oratorijem, a zvonik uz glavno pročelje. U svetištu su rustični figuradni potpornji. Crkva čuva zlatarske predmete — kaleže iz 1539, 1630, 1754.

LIT.: R. Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, Zagreb 1895. — G. Szabo, SG. — A. Horvat, *Između gotike i baroka*, Zagreb 1975. A. Ht.

NOVIGRAD NA DOBRI, tlocrt starog grada

NOVIGRAD NA SAVI, selo nedaleko od Slavonskoga Broda. U blizini sela otkriveno je naselje iz ranoga brončanog doba s litzenskom keramikom i keramikom vršačko-vatinskog tipa, potom nalazi kulture žarnih polja (bikonične zdjele, bodež s trokutastom pločicom, šuplje sjekire, kalupi za

lijevanje, igla). — Srednjovj. utvrda u Novigradu na Savi, nekada u posjedu Berislavića, došla je 1529. u vlast Turaka.

LIT.: J. Brunšmid, *Naselbina bronsanoga doba kod Novoga Grada na Savi*, VJHAD, 1900. — K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama sa svojim grupama*, u knjizi: *Praistorija jugoslavenskih zemalja*, IV, Sarajevo 1983. R.

NOVI KVADRAT, grupa crtača stripa, djelovala u Zagrebu 1979. Skupini su pripadali R. Devlić (1950), Ivan Puljak (1953), M. Ilić (1956), I. Kordej (1957), Ninoslav Kunc (1957), J. Marušić (1952), Krešimir Skozret (1951) i K. Zimonić (1956). Neko vrijeme član je bio Nikola Kostandinović (1954) a grupi je bio blizak i Emir Mešić (1958–82). Okupljeni oko omladinskoga i studentskoga tiska »Polet«, »Studentski list«, »Mladost«, »Student«, ti autori uvode u područje stripa niz grafičkih, tematskih i ikonografskih inovacija. Suradivali su u revijama »YU strip« i »Stripoteka«. Retrospektivna izložba »Novi kvadrat — pet godina poslije« održana je u Zagrebu 1984. LIT.: Novi kvadrat, *Pitanja*, 1979, 10. — V. Krulčić, *Hrvatski poslijeratni strip*, Pula 1984. Ž. Kć.

NOVI MAROF, gradić u I dijelu Hrvatskoga zagorja. Jednokatni dvorac s perivojem podignuo je grof Ljudevit Erdődy 1776. Na kasnobaroknom pročelju ističe se klasicistička altana. Dvorac od 1937. služi kao bolnica. U perivoju stoji antički kip Minerve s obližnjega (srušenog) rim. mosta na Bednji.

LIT.: T. Đurić i D. Feletar, *Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske*, Čakovec 1971, str. 151–154. — A. Horvat, *Spomenici novomaroškog kraja*, Kaj, 1973, 4–5. — Z. Kovač, *Novi Marof i okolica*, ibid. — M. Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Zagreb 1991. A. Ht.

NOVI MIKANOVCI → MIKANOVCI

NOVI VINODOLSKI, gradić na S primorju. Na Velome Ospu prapov. gradina opasana golemim suhozidom (keramika od ← XI. do ← IX. st.). Ostaci rim. naselja nisu utvrđeni, ali su 1894. uz obalu otkriveni rim. grobovi, na otočiću Sv. Martin rim. natpis a u moru amfore iz III. i IV. st. Uz obalu nedaleko od ant. ceste za Senj podignuta je kasnoant. utvrda *Lopar*. — U sr. vijeku nastaje uz ušće Ričine zbijeno naselje akropolskoga tipa opasano zidinama od kojih se još vide ostaci. Frankopanski kaštel, pred kojim je 1288. sastavljen Vinodolski zakonik, djelomično je porušen 1761. i preuređen 1893. Ulazna vrata u grad porušena su 1875. — Na pogodnu položaju iznad litice na malenu trgu nastaje središte sa župnom crkvom Sv. Filipa i Jakova. Svetište crkve prošireno je 1520. a u XVII. st. crkva se barokizira; gl. oltar i štukature na svodu djelo su švicarskih štukatera, braće Clementa i Giacoma Somazzija (1807); crkva dobiva novo pročelje poč. XX. st. kada se na mjestu kapele Sv. Filipa i Jakova podiže zvonik. U svetištu se nalazi renesansna nadgrobna ploča modruškoga biskupa Kristofora iz 1518. Vrijedan su rad rezbarene korske klupe (XVII. st.), oltarna slika Sv. Filipa i Jakova (poč. XVIII. st.) i nadgrobna ploča kanonika Nikole Mrzljaka, djelo riječkoga kipara P. Stefanuttija (1844). U crkv. su riznici dva relikvijara u obliku ženskih glava iz XV. st. — Knez Martin Frankopan podignuo je oko 1460. u luci na Ospu pavlinski samostan s crkvom Bl. Djevice (porušio 1917). Crkva je imala šiljasto-bačvasti svod s pojasnicama nad polustupovima (kapiteli u stilu pučke renesanse očuvani u Narodnome muzeju u Novome). Iz te crkve potječe drvorezbareni reljef Sv. Pavla i Antuna (Hrvatski povijesni muzej) te oltarna slika s glavnoga »zlatnoga oltara« (župna crkva u Novome); nad vratima je bio frankopanski grb, sada uzidan na pročelju kaštela. Iz srušene crkve Sv. Fabijana i Sebastijana (građene u doba kneza Bernardina, 1511) potječu dijelovi drvorezbarena »zlatnoga oltara« iz 1656 (Narodni muzej u Novome) te triptih sjevernotal. škole iz kasnoga XV. st. (Hrvatski povijesni muzej). Gotička crkva Sv. Trojstva ima šiljasto-bačvasti svod; oltar tektonskoga tipa dao je podignuti kanonik Antun Mažuranić u prvoj pol. XVIII. st. — Uz razvitak turizma vezana je gradnja kupališta 1878, hotela »Lišanjski« (neorenesansa, 1892; nova zgrada 1922) te vila, pretežno secesijskoga stila.

LIT.: G. Szabo, SG. — E. Laszowski, *Gorski kotar i Vinodol*, Zagreb 1923. — L. Margetić, *Iz vinodolske prošlosti*, Rijeka—Zagreb 1980. — D. Pavličević, *Novi i okolica na starim kartama*, crtežima i slikama, *Vinodolski zbornik*, II, Crikvenica 1981. — Isti, *Gjuro Szabo o Novom Vinodolskom i okolici*, ibid., III, Crikvenica 1983. — R. Matejčić, *Pregled kulturno-povijesnih spomenika Vinodola*, ibid., II i III, Crikvenica 1981. i 1983. — Ista, *Pavlina na frankopanskom feudu u Hrvatskom primorju*, u katalogu: *Kultura pavlina*, Zagreb 1989. Ra. Mat.

NOVI ZRIN, utvrda koju je 1661. započeo graditi ban Nikola Zrinski na Muri iznad Legrada. Imala je tlocrt razvedena četverokuta s vanjskim obrambenim sustavom i unutrašnjim utvrđenim gradom. Bila je temeljena na hrastovim pilonima; zaštićena jarcima, nasipima i palisadnom

ogradom. Unutrašnji dio tvrđave bio je građen od kamena i drveta. God. 1664. tvrđavu su osvojili Turci, koji su je potom razrušili i spalili.

LIT.: D. Feletar, Legrad, Čakovec 1971.

M. Kru.

NOVLJANSKI MISAL, glagoljski kodeks, nastao u XV. st. u Krbavi ili Vinodolu za župnu crkvu u Novome, gdje se i nalazi od 1474. Glagoljski inicijali crtani perom u crvenoj boji mogu se prema ukrasima podijeliti u tri skupine. Figuralne minijature ilustriraju teme: iskušenje Kristovo, parabola o bogatašu i siromašnom Lazaru, izlječenje bjesomučnoga, uskrsnuće Lazarovo.

LIT.: J. Frančišković, Novljanski misal, Bogoslovska smotra, 1925. — Minijatura u Jugoslaviji (katalog), Zagreb 1964.

L. D.

NOVO MJESTO, selo 1 od Svetog Ivana Zeline. Na kružnom gradištu s opkopom stoji kapela Sv. Petra i Pavla. Zvonik se izdiže konzolno iz glavnoga pročelja. Četverokutno svetište s križnim svodom ima romanički oblikovan prozorčić. U kapeli je djelomično očuvan ranobarokni oltar s motivom alga, pacifikal iz 1681, kositrena ampula iz 1690.

LIT.: V. Tartaglia-Kelemen, O spomenicima Prigorja, Vijesti MK, 1960, 5. — A. Horvat, Novi prilozi romanici srednjovjekovne Slavonije, Peristil, 1975—76, 18—19. — L. Dobronić, Po starom Moravcu, Zagreb 1979, str. 51—61.

A. Ht.

NOVSKA, gradić u Posavini. Župna crkva Sv. Luke jednobrodna je barokizirana starija građevina sa zaobljenim svetištem (uza nj sakristija), s dvjema bočnim kapelama (što zajedno tlocrtno čini oblik križa) i zvonikom koji se izdiže iz glavnoga pročelja. U crkvi se nalaze kaleži u stilu rokoka, neogotičke klupe i monstranca te slika Z. Šulentića (1955). Župna crkva oštećena u agresiji na Hrvatsku 1991.

NUGENT, Laval, kolekcionar (Ballynacor, Irska, 3. IX. 1777 — Bosiljevo, 21. VIII. 1862). Vojskovođa; za vojne zasluge dobio od napuljskoga kralja dopuštenje da iskapa u J Italiji (1817—20) i da za sebe zadrži nalaze. Skupio je vrijednu zbirku ant. skulptura (*Arijadna, Silen, Ganimed, Satir s frulom*), reljefa sarkofaga (*Rođenje Dionizijevo, Meleagrov lov*) i vaza (oko 1500 primjeraka). Kupio je gradinu Trsat (1826), obnovio je u duhu romantizma (arh. Paranzuzi) i u nju smjestio zbirku (zaslugom I. Kršnjavoga 1894. nabavljena za Arheološki muzej u Zagrebu). N. je bio vlasnik gradova Dubovac (Karlovac) i Bosiljevo, koje je također obnovio u duhu romantizma.

LIT.: F. Šišić, Novo stečena Nugentova zbirka za Hrvatski narodni arheološki muzej, Prosvjeta, 1894, 19. — R. Matejčić, Uz 100-godišnjicu otkupa Nugentove zbirke, u knjizi: Kako čitati grad, Rijeka 1990. — I. Žic, Laval Nugent — posljednji Frankopan gospodar Trsata, Rijeka 1992.

R.

NUMIZMATIKA, znanstvena disciplina koja proučava postanak, razvitak te povijesno, državnoopravno, gospodarsko i umj. značenje kovanog novca i njemu sličnih predmeta (medalje). Počeci numizmatike u Hrvatskoj sežu u XVI. st. (Đuro Utješinović 1482—1551, Nikola Zrinski 1620—64, Anselmo Banduri 1675—1743). Prvi naš znanstvenik koji je predavao numizmatiku na Sveučilištu u Budimu 1795—1800. bio je M. P. Katančić (1750—1825), a ostavio je i mnogobrojne numizmatičke rasprave.

U dodatku raspravi »Dissertatio de columna milliaria ad Eszekum reperta« (1781. i 1794) obrađuje rim. novce iz okolice Osijeka. U djelu

»Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum« (1759) istražuje dje-latnost kovnice u Sisciji (Sisak), a važan je i njegov rukopis »Denarius banalis... illustratus per Matthiam Petrum Katanchich«, prvi rad o starome hrv. novcu. Veoma su važni radovi Š. Ljubića, koji obrađuje mnogobrojna numizmatička područja, a osobito djelo »Opis jugoslavenskih novaca« (Zagreb 1875). Dugogodišnji ravnatelj Narodnoga muzeja u Zagrebu J. Brunšmid posvetio se znanstvenome sređivanju numizmatičke zbirke, a kao profesor arheologije uvodi predavanja iz numizmatike. Zanimanje za numizmatiku raste u XIX. st., kada se tom disciplinom bave Matija Kapor, Franjo Danilo, Luka Ilić Oriovčanin, Pavao Rešetar. Vrijedne je radove dala međuratna generacija numizmatičara: M. Rešetar, B. Horvat, I. Rengjeo, A. Grgin; u novije se doba svojim radovima ističu A. Bauer, D. Rendić-Miočević, I. Marović, I. Mirnik, Đuro Krasnov, Irlav Dolenec, Bože Mimica.

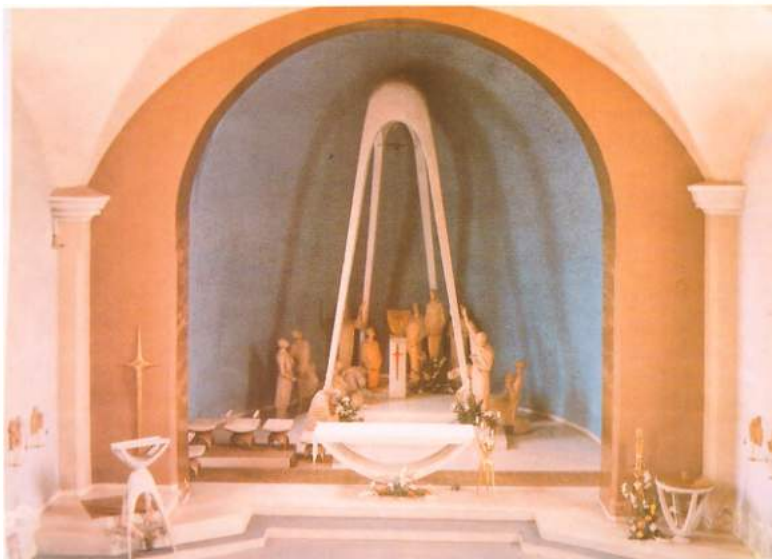
U Hrvatskoj je najstarija numizmatička zbirka grofa Nikole Draškovića, formirana oko 1630. u Trakošćanu. U čakovečkome starom dvoru grofova Zrinskih nalazila se u XVII. st. bogata zbirka rim. novca (poslije pogibije Zrinskih odnijeta u Beč). Manje zbirke ant. novca posjedovali su đakovački biskup Antun Mandić i zagrebački nadbiskup Aleksandar Alagović, a vrednije i veće zbirke Ivan Labaš Blaškovečki, Ignac Kristijanović, Eduard Maretić, čija je zbirka s 35 000 primjeraka bila u XIX. st. najveća u Hrvatskoj, te M. Rešetar s najvećom zbirkom dubrovačkoga novca, više od 3000 komada. Osnutkom Narodnoga muzeja u Zagrebu (otvoren 1846) stvara se prva veća javna numizmatička zbirka koju njezin kustos M. Sabljar obogaćuje zbirkom sisačkoga kolekcionara Franje Diericha. God. 1928. osn. je Numizmatičko društvo u Zagrebu (sada Hrvatsko numizmatičko društvo), koje je dugo bilo jedina stručna numizmatička udruga u zemlji. Od 1933. izdaje glasilo »Numizmatika«, od 1939. »Numizmatičke vijesti«. God. 1963. društvo pokreće i »Bilten Hrvatskog numizmatičkog društva« umjesto kojega od 1976. izlazi »Obol«. LIT.: F. Bulić, Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji kroz zadnji milenij, Zbornik Matice hrvatske, Zagreb 1925. — I. Rengjeo, Stari hrvatski numizmatičari, Numizmatika 1953. — Đ. Krasnov, Znameniti hrvatski numizmatičari, Numizmatičke vijesti, 1980, 34 (dodatak).

J. Bil.

NUŠTAR, selo kraj Vinkovaca. Na položaju Zidina nalazio se već 1263. benediktinski samostan Sv. Duha (ime Nuštar od *monasterium*). U XIV. st. posjed je dobio plemić Nikola Berzeta, a u XV. st. držali su ga Gorjanski. Nakon 1422. Gorjanski su ovdje sagradili samostan i crkvu od kamena s dva zvonika, koja je postojala za sve vrijeme tur. vladavine. Porušio ju je posjednik De Goseaux za gradnju svojega dvorca poč. XVIII. st. Jednokatni dvorac s arkadama u prizemlju, koji je posjedovala obitelj Khuen-Belassy, proširivan je krajem XVIII. st. Crkva u sklopu dvorca, izgrađena poč. XVIII. st., pregrađena je u XIX. st. Dvorac je okružen parkom. — Na položaju Gradina bio je kaštel koji se spominje od 1474. Selo je razoreno u agresiji na Hrvatsku 1991.

LIT.: G. Szabo, SG. — S. Pavičić, Vukovska župa, Zagreb 1940. — V. Radauš, Spomenici Slavonije iz razdoblja XVI—XIX. stoljeća, Zagreb 1975. — Sačuvano narodno blago Nuštra (katalog), Vinkovci 1993. — Cultural Heritage of Croatia in the war 1991/92, Zagreb 1993.

V. Bed.

NUŠTAR, svetište crkve Sv. Duha